

Oponentský posudek bakalářské práce

Michaela Pechová: *Podoby konceptu v kázáních Daniela Nitsche*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a komparatistiky, 2017.

Barokní kazatelství je už přibližně jedno století objektem zájmu literárních historiků a počet prací věnovaných tomuto žánru dynamicky narůstá zvláště v posledních letech. Výhodou i nevýhodou těchto prací je, že jsou často založeny na velkém korpusu textů – to jejich autorům umožňuje zobecňovat, zachytit různé fasety barokního kazatelství a podložit je mnoha doklady. Tento přístup ovšem nedovoluje soustředit se na jeden text a do hloubky jej analyzovat. Autorka předkládané bakalářské práce naopak měla výhodu, že se mohla opřít o značné množství sekundární literatury (jakž také učinila) a věnovat se minucióznímu rozboru pouze dvou vybraných kázání (o což se poměrně zdárně pokusila).

Téma bakalářské práce se odvíjí z teorie konceptuálního kazatelství, jež našla ohlas i v českojazyčné produkci na konci 17. a v 18. století. V první části práce shrnuje autorka na základě sekundární literatury obecné poznatky o kazatelství a teorii konceptu, samostatnou kapitolu také věnuje D. Nitschovi a jeho tvorbě. Ve zbylé části práce (kap. 5) analyzuje dvě Nitschova kázání právě pod zorným úhlem konceptuální teorie, jejich faksimile uveřejňuje v příloze. Autorka se dobře orientuje v sekundární literatuře a umí s ní zacházet, dále je třeba ocenit, že pracovala se starým tiskem, jenž není dostupný v edici. Chtěla bych také připomenout a vyzdvihnout, že pro potřeby práce vytvořila transkribovaný přepis obou textů (s. 9); je škoda, že jej nepřipojila k textu práce jako přílohu, pro čtenáře by to bylo vstřícnější než pouhé fotokopie starých tisků (byť mám proti způsobu transkripce v citátech drobné výhrady; viz níže).

Obecná část práce je podařeným shrnutím sekundární literatury, přehledným poučením o (konceptuálním) kazatelství. Souhlasím s autorkou, že různé typy kázání měly různé funkce (přesvědčovací, poučovací, uměleckou), resp. v různé míře kladly na jednotlivé funkce důraz (např. s. 11, 16). Mám však za to, že jednotlivým typům kázání nelze zcela jednoznačně přiřadit jednu dominantní funkci – domnívám se, že u všech byl velmi silný persvazivní aspekt, poučovací funkci jistě nelze nechat také zcela stranou. Nezasvěcený čtenář by totiž mohl nabýt dojmu, že zvláště u konceptuálních kázání byla prvořadá funkce umělecká. Třebaže u konceptuálních kazatelů lze sledovat výraznější snahu o umělecké ztvárnění tématu, je nutno mít stále na paměti, že jsou literaturou náboženskou; koncept měl posluchače zaujmout, příp. pobavit – a tak na něj výrazněji zapůsobit.

Náboženský základ žánru kázání bych ráda připomněla i v souvislosti s „ústupem kázání na okraj žánrového spektra“ na konci 18. století (s. 14). Raději bych tuto skutečnost formulovala tak, že kázání v 19. a 20. století ustoupila z centra pozornosti literárních historiků, či spíše nikdy jim pozornosti věnováno nebylo. Novodobá česká literatura umožnila literárním historikům zkoumat „regulérní“ žánry, nikoli modlitební knížky, duchovní písně, kázání atp., jak to činí historikové

literatury starší. Kázání však v hojné míře vznikala a vznikají i v době novější, jen už dnes nejsou součástí literárního kánonu. Autorka si je této skutečnosti jistě vědoma, na jejím místě bych ale volila jasnější formulaci, podobně jako v několika dalších případech, a to s ohledem na méně poučené čtenáře.

Jak sama autorka připomíná, zdaleka ne všechna barokní kázání byla konceptuální – k dvěma vybraným textům však od počátku přistupuje jako k textům ovlivněným teorií *conchetta* (jak ostatně vyplývá již z názvu práce), a to patrně s oporou v sekundární literatuře, jež uvádí Nietzsche jako jednoho z předních představitelů českého konceptuálního kazatelství. Navzdory tomuto apriornímu předpokladu je autorčin pohled na zvolené texty kritický a snaží se detailní analýzou prověřit, zda a nakolik u nich lze hovořit o využití konceptuálních prvků. Sama autorka také naznačuje, že není nezbytně nutné řešit, zda je kázání konceptuální či nikoli, vést ostrou hranici mezi kázáními konceptuálními a nekonceptuálními, když např. hovoří o výskytu „konceptuálních prvků“.

Je zjevné, že autorka umí s textem velmi dobře pracovat, všímá si i drobností, jež přispívají k důmyslnému budování konceptu. Má výtka směřuje pouze k tomu, že se neodhodlala tyto své schopnosti dostatečně zužitkovat. Ve srovnání s analýzou dvou vybraných textů, tedy vlastním tématem bakalářské práce, jsou předchozí obecné kapitoly neúměrně dlouhé – shrnutí známých věcí tak převažuje nad vlastní invencí autorky, nad tím, co by si čtenář od práce s tímto tématem sliboval. Text obou kázání přitom nabízí mnoho dalších podnětů, jež by jeho analýzu mohly prohloubit, a přispět tak k zřetelnějšímu osvětlení konceptuálního umění. Mám za to, že autorka by byla schopna napsat obsažnou práci, i pokud by se soustředila pouze na jediné kázání.

Např. v prvním textu (*Kázání na neděli v Devítník*) se nabízí rozvinutí svatební tematiky, tématu lásky, námluv a manželství. Nitschovo posunutí smyslu biblického citátu „Nemo nos conduxit“ (Nikdo nás nenajal) je zdánlivě zcela neodůvodněné, ovšem jedním z významů slovesa *conducere*, a to významem známějším, je „oženit se, provdat se“. Interpretace citátu není tedy zcela libovolná, ostatně jedním z typických znaků konceptuálního umění byla formální hra s významem (s. 16) a hledání skrytých smyslů a podobností, např. i pomocí etymologie. K tématu svatby se váže i masopustní kontext promluvy (masopust byl tradiční dobou uzavírání sňatků), což bych připojila k „aktuálnosti“ kázání, o níž autorka mluví (s. 26). Také by bylo možné akcentovat metaforické chápání Krista jako ženicha panen a vdov – v textu kázání je tak několikrát nazván, do jeho úst vkládá kazatel slova určená pannám a vdovám „Tak je chci mít“.

Rovněž mi připadá ochuzující nechat stranou Nitschovo využití jazykového bohatství: synonym, amplifikace, zvukomalby (rýmu), ale i využití slov z různých stylistických rovin („nebude tejrati, trápiti, tříbiti, tryzniti;“, „kvičeli, křičeli, kvákali, kdákali“; „dali sobě quinde a hledali hospody jinde“). Vždyť práce s jazykem je také důležitou součástí nové elokvence. Ovšem tyto návrhy na další prokreslení Nitschova umění konceptu by neměly vyvolat dojem, že autorka něco zanedbala, její analýza ukazuje konceptuální povahu obou kázání zcela zřetelně. Podrobněji bych se na jejím

místě zamyslela pouze nad „vejtahy kázání“ – v textu práce je jim sice věnována samostatná podkapitola, ale čtenář se z ní nedozvídá nic o jejich možné funkci.

Předkládaná bakalářská práce je i po stránce formální zpracována velmi pečlivě, drobné nedostatky jsou u tak rozsáhlého textu zcela omluvitelné (např. poznámka pod čarou na s. 26 objasňuje způsob citace *Berly královské*, ačkoli je tato postila v textu citována zmíněným způsobem už dříve; dále adjektivum „Božský“ by podle dnešních pravidel mělo být psáno s malým „b“ atp.). Několik výhrad bych měla pouze proti způsobu transkripce Nitschova textu, nakolik jsem jej mohla z úryvků v textu poznat. Rušivě na čtenáře působí zachování původní interpunkce, a to zejména kladení interpunkčního znaménka (v přepisu čárky, v originálním textu virgule) před spojkou „a“ ve slučovacím poměru („panny, a vdovy“ na s. 27 atp.). Autorka píše, že vycházela z edičních zásad formulovaných J. Vintrem (Vintr 1998); Vintr sice výslovně nedoporučuje odstranit v těchto případech čárku, jeho ediční zásady bych ale interpretovala spíše ve smyslu nahrazení pauzového (výdechového) principu syntaktickým (třebaže se zachováním specifik barokních textů) než mechanického zachování původního členění. S ohledem na dnešního čtenáře bych také emendovala případy jako „nešťastná“ (s. 27; nezaměnil tiskař pouze háček a čárku?) či „ruzičky“ (tj. růžičky, s. 29) aj. K větší míře úprav bych přistoupila zvláště proto, že se nejedná o práci lingvistickou, nadto může čtenář s hlubším zájmem o jazyk či grafiku textů lépe využít faksimile v příloze.

Uvedené výhrady či návrhy by neměly snížit celkovou hodnotu autorčina textu, jenž je pečlivou a zajímavou sondou do světa konceptuálního kazatelství a jako takový zcela splňuje nároky kladené na bakalářskou práci. Práci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **velmi dobře**. Nevylučuji ani možnost lepšího hodnocení, bude-li je navrhovat posudek vedoucí práce či vyloučí-li z diskuse při obhajobě.

V Praze dne 19. 5. 2017

Mgr. Kateřina Smyčková, Ph. D.
oponentka